

Akademia Sztuk Pięknych
im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu,
Wydział Grafiki i Sztuki Mediów

j.jernajczyk@asp.wroc.pl

**Recenzja w postępowaniu o nadanie tytułu doktora
habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki
plastyczne i konserwacja dzieł sztuki
Panu doktorowi Michałowi Smandkowi
z Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach**

Niniejszą recenzję sporządzam na podstawie uchwały nr XVII/2026 Rady Dyscypliny Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach z dnia 12.05.2026, działając w zgodzie z art. 219 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* z dnia 20 lipca 2018 r. (z późn. zm). Podstawę do oceny stanowi przedłożona przez kandydata dokumentacja habilitacyjna obejmująca:

- wniosek przewodni,
- dane wnioskodawcy,
- kopię dyplomu doktora sztuki,
- autoreferat,
- dokumentację dorobku artystycznego (w tym wskazanych do oceny dzieł),
- szczegółowy wykaz dorobku artystycznego,
- wykaz aktywności organizacyjno-dydaktycznej.

Dorobek artystyczny kandydata

Pan dr Michał Smandek ukończył studia magisterskie na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, na kierunku Edukacja artystyczna w zakresie sztuk plastycznych (2007). Stopień doktora sztuki uzyskał na Wydziale Rzeźby Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu (2018).

W swojej pracy twórczej kandydat posługuje się głównie rzeźbą, obiektem, instalacją oraz fotografią; inicjuje również działania kolektywno-performatywne. Pod względem podejmowanej problematyki, w jego twórczości na plan pierwszy wysuwają się dwa główne zagadnienia: 1) relacje człowieka z naturą oraz 2) działania partycypacyjne, akcentujące wspólnotowość i zaangażowanie społeczne. Obydwa te obszary problemowe są również wyraźnie obecne w dziełach wskazanych jako osiągnięcia w ramach postępowania habilitacyjnego.

Kandydat wykazuje się bardzo wysoką aktywnością twórczą. Już po otrzymaniu stopnia doktora, zrealizował szereg dzieł artystycznych, wśród których najistotniejsze są: *Widnokrąg* (2018), *Czasoprzestrzeń* (2019), *Nudy w lesie* (2019), *Patyki, drzewa, lasy* (2019), *Move Work* (2019), *Polska* (2020), *Nowa Mapa Świata* (2020), *Siostry* (2020), *Korzystając z obfitości* (2020), *Pozorna wolność* (2020), *Być drugiemu* (2020), *Figura na wodzie* (2020), *Wieża RAZEM* (2020), *Wewnętrzny niepokój wywołany zewnętrznym spokojem* (2020), *Duch ula* (2021), *Flaga pszczół* (2021), *Podmor* (2021), *Zapis mowy pszczelej* (2022), *Cienie historii nigdy nas nie opuszczą* (2023), *Niespieszne dłonie nie potrzebują słów* (2023), *Sztandary pszczele* (2023), *Lustro* (2023), *Dobrostan* (2023), *Dzieworództwo* (2023), *Rójka* (2023), *Pochód* (2023), *Duch roju* (2023), *Spadź iglasta* (2023), *Kraj mlekiem i miodem płynący* (2023), *Słowa pszczół* (2024), *Biblioteka pszczół* (2024), *Razem* (2024), *Dar* (2025), *Święto świec* (2025).

Na uwagę zasługuje wysoka aktywność wystawiennicza kandydata. Swoje prace prezentował on w ramach wystaw indywidualnych i zbiorowych, w krajowych oraz światowych ośrodkach kultury i sztuki, takich jak: Fundacja Rodríguez Gallery (Poznań), NokoGiri II Gallery (Ichinomiya, Japonia), Galeria Sztuki Współczesnej BWA Katowice, L'Assaut de la menuiserie (Saint-Étienne, Francja), Instytut Polski w Düsseldorfie (Niemcy), Centrum Kultury Zamek (Poznań), Rondo Sztuki (Katowice), Włoski Instytut Kultury (Warszawa), Galeria Sztuki Współczesnej BWA Wrocław, Ufo Art Gallery (Kraków), Galeria Nueva (Madryt, Hiszpania), Bałtycka Galeria Sztuki Współczesnej (Słupsk, Ustka), The Pipe Factory (Glasgow, Szkocja), Brandenburgisches Landesmuseum für moderne Kunst (Cottbus, Niemcy), Centrum Sztuki Współczesnej Kronika (Bytom), ARCO Lisboa (Lizbona, Portugalia), Galeria Miejska BWA Bydgoszcz, Śląskie Centrum Wolności i Solidarności (Katowice), Muzeum Śląskie (Katowice), Galeria Sztuki Wozownia (Toruń), Galeria Starter (Warszawa), BWA Tarnów, Galeria Sztuki Współczesnej BWA Sokół (Nowy Sącz), BWA Design (Wrocław), BWA Olsztyn, Maison 44 Gallery (Bazylen, Szwajcaria), Central House of Artists (Moskwa, Rosja), D-light Studios (Dublin, Irlandia).

Ponadto kandydat brał czynny udział w licznych krajowych oraz zagranicznych festiwalach i wydarzeniach artystycznych, m.in.: Festiwal Ars Cameralis (Katowice), SACO Bienal de Arte Contemporáneo (Chile), Warsaw Gallery Weekend, Festiwal Law of the Desert (Pustynia Błędowska), Backlight Photo Festival (Finlandia), Międzynarodowe Sympozjum Rzeźby (Wrocław), Bangla Biennale (Indie), Festiwal ART+ Cieszyń Tętni Sztuką, Międzynarodowe Biennale Land Art Mongolia LAM 360°, Międzynarodowe Sympozjum Land Artu (Indie), Grolsch ArtBoom Festival (Kraków), Survival – Przegląd Sztuki w Ekstremalnych Warunkach (Wrocław).

Dorobek twórczy Pana dr. Michała Smandka wskazuje na jego wysokie kompetencje w zakresie formułowania złożonych wypowiedzi artystycznych. Tworzone przezeń prace charakteryzują się wysokimi walorami plastycznymi, w szczególności doskonałym wyczuciem przestrzeni i formy. Równocześnie, często stanowią one trafne komentarze do istotnych zagadnień humanistycznych i społecznych.

Ocena wskazanych osiągnięć

Jako osiągnięcia aspirujące do spełnienia warunków określonych w postępowaniu habilitacyjnym (art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*) dr Michał Smandek wskazał cykl prac *Duch Ula* oraz zrealizowany w dwóch odsłonach projekt *Biblioteka pszczoł / Słowa pszczoł*.

Duch Ula to cykl działań artystycznych zrealizowanych na latach 2020-2023, bazujących na współpracy twórczej artysty z pszczołami. W jego skład wchodzi wiele płaskorzeźb z betonu i wosku pszczelego a także obiekty: *Podmor* (stożek usypany z ciał martwych pszczoł), *Flaga pszczoł* (elastyczna siatka z woskową powłoką), *Korzystając z obfitości* (odsklepiona ramka pszczela, z której skapuje miód), *Nowa mapa świata* oraz *Polska* (rysunki wykonane płatkami wosku na plasterze), *Pozorna wolność – tymczasowe miasto* (przestrzenne kształty z wosku), *Niespieszne dłonie nie potrzebują słów* (rękawice pszczelarskie z przemieszczającą się po nich pszczołą), *Dzieworództwo* (instalacja zbudowana z korpusów uli zawierających rysunki wykonane ciekłym woskiem na papierze). Prace z cyklu *Duch Ula* eksponowane były w ramach wystaw: *Życie ludzi* (Centrum Sztuki Współczesnej Kronika w Bytomiu, 2020), *By eukaryotes* (Rodríguez Gallery, Poznań, 2021), *Koniec jednak nastąpi* (Instytut Polski w Düsseldorfie, 2022), *O ulotności słów* (Galeria Sztuki Współczesnej BWA w Katowicach, 2023), *Odejść, nie oglądając się za siebie* (galeria L'Assaut dela Menuiserie, Saint-Étienne, 2023).

Biblioteka pszczoł oraz *Słowa pszczoł* to dwie odsłony kolektywnego działania prowadzącego do stworzenia instalacji przestrzennych złożonych z licznych fragmentów tkanin pokrytych woskiem pszczelim. Istotnym założeniem tych partycypacyjnych projektów było odejście od indywidualizmu i przekazanie współautorstwa dzieła wielu jednostkom, działającym na podobieństwo pracujących w ulu pszczoł. Dzięki współpracy pary osób na każdym kawałku tkaniny tworzył się unikatowy woskowy wzór, będący zapisem czasu, gestu i dynamiki ruchu. Zestawione razem stanowiły swoiste archiwum wspólnych doświadczeń. *Biblioteka pszczoł* zrealizowana została w Fundacji Rodríguez Gallery (Poznań, 2024), zaś *Słowa pszczoł* w Noko Giri II Gallery (Ichinomiya, Japonia, 2024).

Przedłożone do oceny dzieła cechuje wysoka kultura plastyczna oraz estetyczna spójność. Na szczególną uwagę zasługuje prezentowana przez autora umiejętność prowadzenia subtelnej, nienachalnej narracji wizualnej, dojrzałość w kreowaniu złożonych, wieloelementowych ekspozycji

oraz zdolność angażowania widowni do współpracy przy tworzeniu finalnego dzieła (w szczególności dotyczy to projektów *Biblioteka pszczół* oraz *Słowa pszczół*).

W obydwu wskazanych cyklach autor porusza aktualne i istotne problemy społeczne, odnosząc się do nich w sposób celny i zarazem finezyjny, przy użyciu trafnie dobranych środków wypowiedzi artystycznej, które silnie oddziałują na odbiorcę i docierają doń zarówno na poziomie intelektualnym, emocjonalnym, jak i estetycznym. Dokonując istotnego opisu rzeczywistości za pomocą narzędzi przynależnych sztuce współczesnej, dzieła te stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny sztuki plastycznej i konserwacja dzieł sztuki.

Można oczywiście odnieść wrażenie, że w kontekście wcześniejszych projektów kandydata, w szczególności tych zrealizowanych w ramach rozprawy doktorskiej (*Szkielety* oraz *Manual Rest*), przedłożone w postępowaniu habilitacyjnym dzieła nie cechują się tak dużym rozmachem, zarówno w warstwie realizacyjnej jak i teoretycznej. Stanowią bowiem propozycje bardziej wyciszone, a nawet do pewnego stopnia „bezpieczne” (co do istoty podejmowanych wątków nie ma bowiem zasadniczego sporu). Sądzę jednak, że tego typu zmiany energii twórczej są procesem naturalnym, towarzyszącym wielu dojrzałym artystom, którzy zamiast wciąż akcentować wyraziste formy czy krzykliwe hasła, zaczynają skupiać się raczej na problemach mających istotne znaczenie dla ogółu. Miast szybkiej ścieżki efektownego szoku, wybierają spokojną, spójną i konsekwentną drogę społecznej edukacji – w przypadku dr. Michała Smandka – edukacji o charakterze wizualnym.

Ocena autoreferatu oraz przedłożonej dokumentacji

Cała dokumentacja postępowania habilitacyjnego kandydata została ujęta w spójnym opracowaniu, które zostało rzetelnie przygotowane zarówno pod względem merytorycznym, jak i wydawniczym. Choć projekt graficzny i skład tego tomu nie został opracowany przez kandydata (jego autorką jest Katarzyna Wolny-Grządziel), widać wyraźnie, że w pełni panuje on nad prezentacją i opisem swojego dorobku. Publikacja w kolejnych częściach zawiera: 1) opis wskazanych osiągnięć artystycznych wraz z dokumentacją, 2) prezentację innych dzieł powstałych po doktoracie, 3) opis i dokumentację rozprawy doktorskiej, 4) wybór prac powstałych przed doktoratem, 5) wykaz działalności organizacyjno-dydaktycznej w ramach pracy na ASP w Katowicach, 6) Szczegółowy wykaz dorobku artystycznego.

Z perspektywy recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym najistotniejsza jest część pierwsza tej publikacji, w której, w formie autoreferatu, dr Michał Smandek przedstawia szczegółowy opis oraz bogatą dokumentację fotograficzną wskazanych projektów: *Duch Ula* oraz *Biblioteka pszczół* / *Słowa pszczół*. Prezentacji tej towarzyszy krytyczna refleksja nad antropocentryzmem, materializmem i indywidualizmem. Jako częściowe przynajmniej remedium na dokonaną przez człowieka degradację środowiska naturalnego i związany z tym kryzys klimatyczny autor wskazuje koncepcję *sybiocenu*

z nadrzędną ideą „harmonijnego współistnienia”. W części tej znajdujemy również interesujące opisy zasad funkcjonowania pszczelich rojów oraz praktyki pasieczniczej, wsparte zarówno własnym doświadczeniem, jak i bogato cytowaną literaturą. Autor podkreśla fundamentalne znaczenie pszczół dla całego ekosystemu i katastrofalne konsekwencje ich masowego ginięcia.

Drugim wyraźnie ujawniającym się w autoreferacie wątkiem teoretycznym jest apel o społeczny powrót do koncepcji wspólnotowości. Autor postuluje porzucenie charakterystycznego dla naszej cywilizacji prymatu indywidualizmu i kultu sukcesu jednostki na rzecz kolektywizmu. Przykład takiego partycypacyjnego, kolektywnego nastawienia stanowią mają projekty *Biblioteka pszczół* oraz *Słowa pszczół*.

Moje wątpliwości wzbudziła natomiast postulowana przez autora koncepcja akcentowania związku powstałych w ramach obydwu projektów artefaktów z językiem oraz pismem pszczół. Przybliżając obiekt *Flaga pszczół* stanowiący część projektu *Duch Ula*, dr Michał Smandek pisze: „To delikatna woskowa powłoka naniesiona w stanie ciekłym na siatkę. Nie wszędzie woskowa ciecz zasklepiła oczka siatki, dzięki czemu powstał wzór ażurowych, pustych pól, który przypomina zapis jakiejś informacji pod postacią kodu, który nazwałem *Zapisem mowy pszczelej*”. Jeszcze dobitniej myśl ta jest wyrażona w przypadku drugiego projektu: „Woskowa tkanina w projekcie *Biblioteka pszczół* posiada układ otworów przypominający zakodowany wzór, powstały podczas zanurzania materiału w gorącym wosku i jego wyciągania. Każdy egzemplarz, tworzony w duecie, jest unikalny – struktura wosku stanowi zapis ruchu osoby wyciągającej. Wzór ten przywodzi na myśl język; postrzegam go jako symboliczny zapis „mowy” pszczelej, zawierający wiedzę, która pozostaje dla nas nieodczytana. [...] Znamy podobne wizualnie układy z języka Braille’a, kodu Morse’a, z perforowanych kart pamięci pierwszych komputerów czy też z żakardowych krosien tkackich”.

Takie ujęcie wydaje mi się wyraźną nadinterpretacją. W obydwu przypadkach aktu „zapisu” dokonuje człowiek a nie pszczoły. Jedynym elementem łączącym owe artefakty z ulem jest wykorzystywany materiał – wosk pszczeli. Doszukując się na siłę u pszczół osiągnięć analogicznych do naszego pisma tylko coraz głębiej popadamy w pułapkę antropocentryzmu (z której rzecz jasna nigdy nie możemy się wyrwać). Dla wsparcia swoich intuicji autor przywołuje dodatkowo odkrycia Karla von Frischa z zakresu apiologii, dotyczące komunikowania się pszczół za pomocą określonych ruchów. Trzeba jednak pamiętać, że od komunikacji przy pomocy ciała wciąż pozostaje daleka droga do zapisu myśli bądź mowy.

Choć nie widzę merytorycznych podstaw, aby łączyć *Bibliotekę pszczół* oraz *Słowa pszczół* bezpośrednio z zapisem pszczelego języka (nawet w ujęciu metaforycznym bądź symbolicznym), cenię te projekty jako swoiste zapisy chaotycznych procesów pojawiających się w wyniku dynamicznej relacji między różnymi jednostkami. Można dostrzec tu pewne podobieństwo do twórczości Ryszarda Winiarskiego, dla którego przypadek i zjawiska losowe stały się motywem przewodnim twórczości, a uwaga artysty przesunęła się z warstwy estetycznej powstałych artefaktów na wizualną rejestrację procesów stochastycznych. Z takim ujęciem zdają się współgrać słowa dr. Michała Smandka: „Zaproszenie uczestników do aktywnego współuczestnictwa przesunęło uwagę nie tylko z mojej osoby

na innych, ale również z finalnego dzieła na sam proces jego powstawania – proces, który uruchamia emocje, refleksje i wymianę doświadczeń”.

Drobnym mankamentem opracowania są niekonsekwencje w chronologicznym wykazie dorobku artystycznego, a także kilka błędnych przyporządkowań osiągnięć w sekcji „Spotkania, wykłady, panele dyskusyjne” w 5. części dokumentu („Działalność związana z Akademią Sztuk Pięknych w Katowicach”). Uchybienia te są jednak na tyle nieznaczne, że nie wpływają na całościowy – bardzo pozytywny odbiór przedstawionej dokumentacji. Wydaje się, że nawet dołączona do książki errata, doprecyzowująca, które osiągnięcia mają stanowić przedmiot oceny, z perspektywy recenzenta nie była konieczna, gdyż cała dokumentacja została przygotowana w sposób jasny i przejrzysty.

Podsumowanie

Po przeanalizowaniu przedstawionej przez Pana dr. Michała Smandka wyczerpującej i dobrze opracowanej dokumentacji habilitacyjnej, wysoko oceniam całokształt jego dorobku i stwierdzam, że kandydat wykazuje się istotną aktywnością artystyczną realizowaną na arenie międzynarodowej a wskazane osiągnięcia *Duch Ula* oraz *Biblioteka pszczoł / Słowa pszczoł* stanowią znaczny wkład do dyscypliny sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

Ponadto, bazując na zawartym w dokumentacji wykazie aktywności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej kandydata, świadczącej o jego dużym zaangażowaniu w prace na rzecz Uczelni, społeczności akademickiej oraz innych grup społecznych, w tym dzieci i młodzieży, uważam, że w osobie Dr Michała Smandka mamy do czynienia nie tylko z bardzo świadomym artystą, ale i z dojrzałym pedagogiem, który jest w pełni gotowy, by w najbliższym czasie pełnić funkcję promotora w postępowaniach doktorskich.

Konkluzja

Stwierdzam, iż wskazane przez dr. Michała Smandka osiągnięcia spełniają warunki określone w art. 219 ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*. W związku z powyższym wnioskuję do Rady Dyscypliny Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach o nadanie Panu dr. Michałowi Smandkowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie sztuki, w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

